

En romartida guldring från Misterhults skärgård

Johan Haquin Wallman och de arkeologiska dubletterna

Av Påvel Nicklasson

Nicklasson, P., 2009. Johan Haquin Wallman och de arkeologiska dubletterna. En romartida guldring från Misterhults skärgård. (A Roman-era gold ring from the Misterhult archipelago. J.H. Wallman and the archaeological duplicates.) *Fornvännen* 104. Stockholm.

Archeologists sometimes make bad jokes about the second find of a certain artefact type at an excavation. They may say that the second brooch, the second gold find or pendant is just a duplicate and therefore not worth keeping. In the early 19th century this was not just a bad joke. The heritage authorities of the time often lacked funds to obtain objects found by farmers and others. This was the fate of a gold neck ring from the Late Roman Iron Age found off the coast of Misterhult in 1825. Since it was similar to rings from Uppland and Öland, the Royal Academy of Letters decided that it was a duplicate and not worth buying. Luckily, the find was documented by one of the leading antiquarians of the time, Johan Haquin Wallman, who made a drawing of the ring and documented the find spot. Thanks to him, it is possible to classify the ring and discuss the unusual place where it was found. Wallman is an intriguing figure in the history of archaeology. For more than fifteen years he travelled across southern Sweden to document ancient monuments. Today he is practically forgotten.

*Påvel Nicklasson, Silvergården 7B, SE-261 43 Landskrona
pavelnicklasson@bredband2.com*

Ett dåligt skämt bland arkeologer då man är ute och gräver och gör fina fynd är att när man hittar den *andra* fibulan, det *andra* guldföremålet, det *andra* hänget och så vidare, då kan det slängas bort. Man har ju redan hittat kategorin tidigare och det nya föremålet är bara en dublett. Naturligtvis är detta ett skämt.

Så har det inte alltid varit. Under 1800-talet verkade de antikvariska myndigheterna under mycket knappare omständigheter än dagens. Man hade inte råd att lösa in alla de föremål av ädelmetall som bönder och andra lämnade in då de bröt ny mark och fornlämningar kom att rubbas. Man fick göra hårda prioriteringar. Därmed

kunde inte alla så kallade dubletter lösas in och bevaras åt eftervärlden.

I den här artikeln skall jag skildra historien om ett sådant fynd. Trots att det inte kom att lösas in vet vi mycket om det. Det gör vi tack vare en av 1800-talets pionjärer, Johan Haquin Wallman (1792–1853), vars insatser tyvärr idag är nästan helt bortglömda. Fyndhistoria och fyndplats är spännande och väcker många funderingar.

Ett guldfynd från 1825

På sommaren 1825 befann sig J.H. Wallman som vanligt på resande fot. Sedan 1819 hade han till-

bringat somrarna med att kartlägga landets fornlämningar. Han hade genomfört flera resor i Småland som resulterat i en stor skrift om Varend (Wallman 1823). Resor till Öland och Småland hade alstrat en knippa artiklar i Götiska förbundets tidskrift, *Iduna* (Wallman 1824a, b, c).

Wallman inledde säsongen 1825 med att resa från hemmet i Linköping till Södra Vi utanför Vimmerby där han drack brunn. Hans hälsa var nämligen dålig: sannolikt led han av TBC, och strapatserna som resande antikvarie hade ytterligare försämrat hans tillstånd. Wallman var utfattig. När hans far dog några år tidigare hade han tagit på sig dennes skulder på flera tusen riksdaler. Wallman hade just förlorat en oförsonlig tillsättningsstrid om ett lektorat i latin och vältalighet vid gymnasiet i Linköping. Han var sålunda arbetslös, utfattig och skuldsatt upp över öronen. Det enda som drev denne olycksdrabbade man vidare var en aldrig stillad nyfikenhet på forntiden.

Hans fornforskning finansierades av ett privat bolag lett av Götiska förbundets starke man, baron Jacob Adlerbeth. I bolaget hade 1822 ett antal privatpersoner gått samman för att årligen skjuta till 50 riksdaler var för Wallmans forskning. Mellan Wallman och Adlerbeth utvecklades en mycket stark vänskap. Deras brevväxling är huvudkällan till Wallmans forskning. Sammanlagt finns över sex hundra brev bevarade.

Wallman var närmast fanatisk då det gällde att bese och dokumentera fornlämningar. Under drygt 15 år av sitt liv reste han hundratals mil, ritade av oräkneliga fornlämningar och sparde ingen möda för forskningen. Wallman brukade varje sommar tillbringa flera månader, upp mot ett halvår, på resande fot, ständigt på spaning efter fornlämningar. Ingen skulle få ett sådant grepp om landets fornlämningar som Wallman förrän en bra bit in på 1900-talet. Mätt i vägmil var Wallman i själva verket en betydligt större vetenskaplig resenär än Linné. 1825 ville han dock inte företa sig några längre expeditioner. Han arbetade parallellt med fornforskningen med en latinsk grammatik. Han hade vidtalat sin redaktör att han under sommaren kunde skicka manus till Vimmerby. När väl brunnsdrickandet var avklarat delades därför årets resor upp i etapper. I ett brev till Adlerbeth beskriver han sin sommar:

»Jag valde därför Vimmerby till hufvudpunkt och företog derifrån i alla riktningar excursioner åt Norra och Södra Thiust, Östra delen af Jönköpings län, samt Sefvede, Aspeland och Tunaland samt S[kärda?] härader i Calmar län; och uppehöll mig mäst vid undersökningen af skärgården och kringliggande trakter.« (Br 5a 68b Wallman till Adlerbeth 9 november 1825)

Trots att han inte tänkte sig någon större antikvarisk aktivitet under sommaren 1825 skulle han göra sitt livs finaste arkeologiska fynd då. Wallman fick höra ett rykte som sa att fiskare hade hittat ett guldföremål utanför den småländska kusten. Han reste omedelbart dit för att besiktiga fyndet. I ett brev till Vitterhetsakademien och dess sekreterare, riksantikvarien Carl Birger Rutström, berättar han om det märkliga fyndet:

»Under en resa igenom Calmare-län har jag haft tillfälle att granska en i Östersjön funnen guld-piece och, då den redan blifvit Konglig Majt och Kronan hembjuden, har jag ansett mig böra, genom en beskrifning öfver sjelfva piecen och omständigheterna vid fyndet, bereda Konglig Akademien tillfälle att närmare bedöma dess antiquariska värde och de anledningar, derifrån kunna hämtas, att hos Konglig Majt i underdånighet till inlösen anmäla densamma.« (Wallman till KVHAA 2 augusti 1825)

Guldpiecen var inte lätt att bestämma. Utifrån de uppgifter Wallman lämnade kan man uppskatta vikt och längd till 179,85 gram respektive närmare 45 centimeter. Wallman beskriver föremålet och försöker komma underfund med vad det kan vara:

»Formen af berörd guld-piece, [...] liknar en i bestämda mellanstånd ömsom plattslagen lancettformig, ömsom trind spira, och fynd vid betraktande af den dyrbara metallen, endast förenlig med den sistnämnda bestämmelsen. [...] guldets lödighet nära 24 karat. De plattade delarna hafva på den ena sidan en långsgående, betydligt uphöjd, hvasskan-

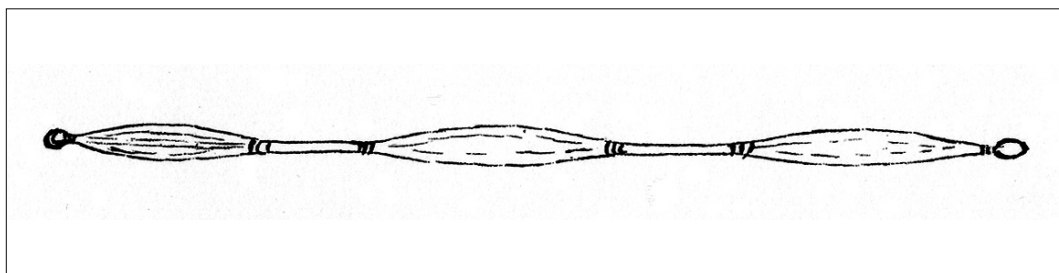


Fig. 1. Teckning i ATA gjord av Johan Haquin Wallman 1825 av det märkliga guldföremål några fiskare hittat i havet utanför Kråkelund i Misterhults socken i Småland. Föremålet var uträtat och sönderbrutet då Wallman gjorde sin rekonstruktion. Till en början identifierade han det som en spira. Numera kan vi, tack vare hans teckning, avgöra att det är en guldhalsring från romersk järnålder. —Drawing made by J.H. Wallman in 1825 of a strange golden object found by fishermen in the sea off Kråkelund in Misterhult parish, Småland. The object had been straightened out and broken into pieces when Wallman made his reconstruction. First he identified the object as a scepter. Now we can, thanks to his drawing, see that the object is a neck ring from the Late Roman Iron Age.

rad köl, och hela spiran flera zirater af ingrafna ringar, ränder i rader ordnade punkter, utan något spår efter inscriptioner.» (Wallman till KVHAA 2 augusti 1825)

Wallman drar ur minnet fram en parallell till ett liknande guldföremål i Vitterhetsakademiens samling. Det rör sig om ett fynd från Gräsgårds socken på Öland. Adlerbeth fick också han en beskrivning av föremålet. Denna utbroderade han något och vidarebefordrade till medlemmarna i Götiska Förbundet:

»Förbundsbrodern Helge, som beslutit att under innevarande sommar för fornforskningars anställande beresa åtskilliga trakter af Blekinge, Calmar och Jönköping Höfdingedömen, hade i bref till förbundets skriftvårdare af den 30 juni berättat att vid kusten av Misterhults socken i Östersjön nyligen blifvit funnen en med löfverk prydd gullstång, om hvars beskaffenhet han hoppades kunna meddela närmare upplysning.» (GFOJAA 1 22 juli 1825)

Varje medlem tog sig vid inträdet ett, vad man ansåg, forntida namn, som användes i förbunds-sammanhang. Skriftvårdaren, Rolf, var Adlerbeth. Helge var Wallman.

Man får komma ihåg att Wallman befann sig på resande fot utan tillgång till vare sig kompa-

rativa samlingar eller den magra arkeologiska referenslitteratur som fanns i början av 1800-talet. Föremålet hade dessutom skadats då fiskarna bärgat det från havsbotten. Det hade brutits i tre delar och rätats ut. Som tur är ritade Wallman av föremålet (fig. 1), vilket gör det möjligt att idag uttala sig om vad det var för föremål man fiskat upp. Det var ingen spira utan en ormhuvudring av typ C på modernt arkeologiskt språk. Den dateras till yngre romersk järnåldern (Andersson 1993, s. 185).

Utöver beskrivningen av föremålet och teckningen beskrev Wallman fyndomständigheterna, fyndplatsen och den omgivande fornlämningsmiljön noga. Detta är ett genomgående drag i hans forskning. Han såg inte fornlämningar och fynd som isolerade, utan ingående i en helhet som vi med ett modernt ord kallar kulturmiljöer.

»Uptäckten gjordes i Maj månad detta år af Lotsdrängen Johan Andersson i Upp-Långa [Upp-Långö], och hans broder, under fiskeri vid Knutsgrundet, 1/4 mil SO om lotsplatsen Kråkelund. Spiran som fullkomligt bibehållit sin glans och blänkte genom vattnet, fanns på 4 alnars djup fastsittande emellan tvänne stenar.

[...]

ONO om och nära invid Ut-Långö, till Kråkelund hörande, Lotsgård ligger, på en

höjd, ett af dessa stora, regelbundna stenkummel, hvilka så ofta träffas i Östersjöns grannskap och stå i förbindelse med den forna kust-seglingen. Icke långt ifrån Kråkelund ligger i söder Kyrkogårdsskäret, hvarrest, på en med stenmur omgärdad plan, säges varit begravningsplats, förmodligen ifrån sednare tider. På Hermelins charta finnes vid pass 1/8 mil ifrån samma lotsplats Kongsholmen utsatt, hvilket namn, tillika med benämningen Knutsgrundet, tilläfventyrs, vid en undersökning om guldpiecens ålder och historiska värde, kan tjena till någon ledning.» (Wallman till KVHAA 2 augusti 1825)

Till beskrivningen bifogade Wallman en karta på vilket fyndplatsen och omgivningarna är noga inritade.

Ringen hos Vitterhetsakademien

När väl ringen efter Wallmans besiktning sänts in till Vitterhetsakademien förstod man snabbt att det rörde sig om ett fornfynd av betydelse. Akademien hade redan liknande föremål i sitt förvar. Bestämningen av artefakttypen var anorlunda än dagens. Johan Gustaf Liljegren gav 1830 ut en förteckning över de fornfynd som fanns i Akademiens vård, samt andra fynd som man hade kunskap om. Här kallas föremålet från Kråkelund för »guldprydnad» medan liknande ringar kallas för »guldstycken, danade i form af kransar eller öppna ringar» (Liljegren 1830, s. 252, 258).

Den 12 oktober 1825 sammanträdde Vitterhetsakademien för att bestämma vad som skulle göras åt föremålet från Kråkelund. Det befanns »vara fullkomligt lik de trenne guldpiecer, hvilka för tvenne år sedan hittades i Gottröra socken, [...] af hvilken den ena inlöstes för kronans medel och förvaras i det Kongl. Antiquitets Cabinetet» (KVHAA protokoll 12 oktober 1825). Det fanns små skillnader mellan föremålen, men dessa bedömdes vara av mindre betydelse och kunde delvis förklaras genom den omilda behandling som ringen från Kråkelund utsatts för vid fiskafänget. Beslutet blev att fyndet inte skulle lösas in: »Akademien fann icke skäl att tillstyrka detta fynds inlösen, emedan det i samlingen endast skulle utgöra en överflödig dub-

lett, utan beslöt att i underdånighet föreslå dess återlemnande till de hittande, hvilka i sådant fall ägde att använda fyndet efter godtycke.» (KVHAA protokoll 12 oktober 1825)

Skämtet om arkeologiska dubletter var alltså vid den här tiden inget skämt. Guldringen skickades tillbaka till de båda drängarna. Man kan notera att av de tre ringarna från Gottröra var det bara en som löstes in och som numera ingår i Statens Historiska Museums samlingar.

Vitterhetsakademien 1825

Under ärendets gång var Carl Birger Rutström sekreterare i Vitterhetsakademien, det vill säga riksantikvarie. Han avled 1826 och efterträddes av Johan Gustaf Liljegren. Att vara ledamot i Vitterhetsakademien och särskilt sekretare, riksantikvarie, var vid den här tiden ett dåligt avlönat arbete som det inte gick att försörja sig på. Vitterhetsakademiens arbetsuppgifter var oklart beskrivna och inriktningen på antikviteter och forntiden var inte helt tydlig. Litet nedsättande kallades Akademien för »Medaljakademien», eftersom man behandlade offentliga inskriptioner och medaljer. I senare skildringar framhålls ofta de dåliga kunskaperna om forntiden och den långsamma och tafatta handläggningen av antikvariska ärenden. Inge Jonsson (2003) kallar i sin officiella historik över Akademien till exempel perioden 1803-1826 för »Tröghetens tid» och Liljegren för »de övermäktiga ambitionernas man». Liknande smått nedsättande omdömen finner man i Henrik Schücks ambitiösa historia över Akademien (1943; 1944).

Visst kan man som sentida arkeolog och kulturbyråkrat bli smått förfärad över Akademiens kunskapsnivå och valhanta handläggning av ärenden under denna tid. Man blir upprörd över hur de kunde underlåta att lösa in värdefulla och vackra fornfynd. Men Akademiens uppgift som fornvärdande myndighet reglerades fullt ut först i Fornminnesförordningen från 1828. Den utarbetades av Adlerbeth. Förordningen byggde på hans erfarenheter från egna utgrävningar, diskussioner med de fornforskande bröderna i Göttiska förbundet, samt säkert också Wallmans resor som han sponsrade.

Vitterhetsakademien hade ingen budget. Alla extra kostnader, som att lösa in en guldring eller

trycka en bok, måste man söka anslag för hos Kongl. Maj:t. De tjänstemän som kämpade för att bevara och få kunskap om landets fornlämningar gjorde detta i motvind och inom en mycket trång ekonomisk ram. Det krävdes ett glödande intresse för forntiden för att arbeta under sådana villkor. Liljegren var till exempel under sina sista år både riksantikvarie och riksarkivarie. Halva arbetsdagen gick åt till att samla in och ge ut medeltida dokument. Andra halvan gick åt till att skydda landets fornlämningar. Jag tycker att den som småler åt dåtidens valhänta handläggning kunde pröva på denna arbetsbörda. Utarbetad och deprimerad begick Liljegren självmord vid 46 års ålder 1837 (Hildebrand 1937, s. 737 f). Budget och därmed möjlighet till regelbunden verksamhet, som att lösa in forntida föremål, fick man inte förrän under hans efterträdare Bror Emil Hildebrands tid som riksantikvarie.

Jag anser att vi borde skänka mera uppmärksamhet åt det tidiga 1800-talets fornforskning. Det är under denna period som den moderna arkeologin formas i en virvelstorm av idéer och ställningstaganden. Istället för en tröghetens tid då mer eller mindre småtokiga fornforskare valhänt handlade ärenden angående landets fornlämningar måste man se 1820-talet som en period av nytänkande och omstrukturering av det antikvariska arbetet. Konkreta resultat var Fornminnesförordningen från 1828, som innehöll ett stärkt lagskydd för fornlämningar, samt en plikt för landets präster att bevaka fornlämningar och fornfynd i sina pastorat. Förordningen ledde till att det under 1800-talet danades en rad forntidsintresserade präster som gjorde stora insatser för arkeologin. Förordningen var också en slutpunkt för Vitterhetsakademiens roll som »Medaljakademi». Från och med nu tog man myndighetsansvar för landets fornlämningar (Schück 1944, s. 274). Akademien utvecklades även personellt. Under 1820-talet tog allt fler fornforskare säte i Akademien. Dessa var bättre skickade att handlägga antikvariska ärenden än föregångarna som hade haft en brokig bakgrund. Genom mer eller mindre privata initiativ, som till exempel Adlerbeths finansiering av Wallmans resor och forskning, hade man också börjat få tillgång till skickliga antikvarier i landsorten som bevakade Akademiens intressen.

Bakgrunden till dessa stora förändringar finns det inte utrymme att här reda ut i detalj. En stark faktor var det 1811 bildade Götiska förbundet som propagerade för en götisk anda och forskning om forntiden. Förbundet gick dock sedan mitten av 1820-talet på sparlåga. Inom förbundet finner vi de flesta av landets ledande fornforskare. Förbundet måste ha tjänat som ett värdefullt discussionsforum och kontaktskapande miljö. I *Iduna* publicerades många viktiga uppsatser i antikvariska ämnen. Tidskriften bör ses som vår första antikvariska tidskrift. Drivande i förbundet var som sagt Adlerbeth, fornforskningens grå eminens som figurerar i kulisserna i de flesta sammanhang som rör tidens antikvariska arbete och forskning. Hans roll för utvecklandet av en modern arkeologi borde uppmärksammas och utforskas mer än vad som hittills varit fallet.

Vad hände sedan?

Guldringen från Kråkelund försvann snabbt ur de antikvariska myndigheternas blickfång. Den sista uppgift jag lyckats hitta om den finns i korrespondensen mellan den alltid lika oförtröttlige Wallman och Adlerbeth. I ett brev från 1828 nämns fyndet:

»Härjämte får jag öfversända teckningen af det i Misterhultsskären funna smycket eller hvad man bör kalla det, jämte en kort och hastigt uppsatt beskrifning öfver lokalen. Enligt hvad jag af Bänder i orten numera fått veta, läser piecen blifvit försåld dels till en guldsmed i Vestervik, dels till de förut omnämnda silfverköparna.» (Br 5a Wallman till Adlerbeth 7 augusti 1828)

På brevet har Adlerbeth skrivit: »Teckningen af Misterhultsfyndet öfverlämnad till Prof. Liljegren den 13 Aug. 1828.» Professor Liljegren var som sagt sedan 1826 riksantikvarie.

Guldringen smältes med största sannolikhet ner. Måhända innehåller de ringar och smycken som någon som läser dessa rader till äventyrs kan bära ett och annat gram av dess guld. Wallmans slutrapport med teckningar utgör den dokumentation som finns om fyndet i ATA.

Guldringen i forskningen

Även om guldringen för alltid är borta, är fyndberättelsen stark. Genom arkivstudier är det möjligt inte bara att skildra den arkeologihistoriska händelsen utan också använda de vunna kunskaperna för att diskutera aktuella arkeologiska forskningsproblem.

Kråkelund är en märklig fyndplats. Kent Andersson (1995, s. 69 f) anger i sitt stora arbete om romartida guldsmede att ormhuvudringar återfinns i gravar och i krigsbytesoffren vid Thorsbjerg och Skedemosse. Många är dock framkomna som lösfynd. Geografiskt är ringarna spridda över Norden. En tyngdpunkt är emellertid Öland och Gotland. Utifrån en analys av ringarnas vikt menar Andersson att de primärt utgjorde enheter i en kommersiell metallekonomi med bas på Öland och Gotland. Sekundärt kom de att användas som prestigefulla gravgåvor, i första hand utanför östersjööarna, till exempel i gravarna vid Himlingøje på Själland. Tidigare ansåg man utifrån gravfynden att ringarna bars som prestigeföremål. Andersson ifrågasätter detta. Hans argument är att få ringar uppvisar slitspår. De är dessutom så sköra att de inte skulle klara av att bäras (Andersson 1995, s. 73). Ringen från Kråkelund, som gick sönder vid bärgningen, visar hur sköra föremålen är.

En sida av ormhuvudringarna som Andersson inte utvecklar fullt ut är de offerfunna ringarna. Förutom de redan nämnda fynden från Thorsbjerg och Skedemosse kan man argumentera för att flera andra ringar blivit deponerade i vad man skulle kunna kalla rituellt sammanhang eller som offer. Exempelvis kan det nämnda fyndet från Gotttröra i Uppland representera ett offer. Fynduppgifterna är extremt magra, men omtalar inte att ringarna skulle ha påträffats i någon grav. Även fyndet från Kråkelund är en offerkandidat. Skedemosse, Thorsbjerg och andra krigsbytesoffer från romersk järnålder är deponerade i våt miljö i insjöar eller sumpmark. Kråkelundringen avviker genom att den påträffades i havet.

Med utgångspunkt i det stora fyndet från Illerup Ådal har Claus von Carnap-Bornheim och Jørgen Ilkjær (1996, s. 349 f) tagit upp guldföremål och guldringar i krigsbytesoffer till diskussion. De menar att guldringarna i krigs-

bytesoffren skall uppfattas som militära värdighetstecken. I dessa fynd speglar de den levande världen. I gravar har ringarna andra funktioner och sambandet mellan militär grad och guldföremål bryts.

Med detta sagt är det viktigt att påpeka att fyndplatsen vid Kråkelund inte är närmare utforskad och att man därför inte kan dra några vidlyftiga slutsatser. Visst vore det spännande om man med hjälp av Wallmans platsbeskrivning och karta från 1820-talet skulle kunna lokalisera platsen. Kanske rör det sig om en offerplats i skärgårdsmiljö. Wallmans noggranna fyndberättelse väcker sådana funderingar. Dyrbara offernedläggningar i form av guldringar skedde kanske inte bara i våtmarker utan även i havet.

Avslutning

Jag hoppas att jag har kunnat visa att arkiv kan innehålla ett och annat arkeologiskt guldkorn. Det är inte bara i sockenkapslarna på ATA man kan hitta antikvariska uppgifter. Andra viktiga källor är Vitterhetsakademiens protokoll och korrespondens, samt brevväxlingar mellan fornforskare.

Wallman fortsatte under flera år sina antikvariska resor. Först 1835 bestämde han sig för att det var nog. Han hade då, förutom alla andra krämpor, drabbats av malaria. Man kan bara ana vilken mardröm det måste ha varit att under en forskningsresa plötsligt drabbas av häftiga feberanfall och tvingas lägga sig dödssjuk på ett främmande vårdshus eller något torp man råkat passera. Wallman, som egentligen var botaniker, ägnade under flera år i stället sin uppmärksamhet åt alger. Helt kunde han dock inte släppa arkeologin. Han blev ledamot i Vitterhetsakademien, presenterade där under 1840-talet flera uppsatser och granskade på Akademiens uppdrag flera ärenden (Nicklasson 2008). Adlerbeth kunde aldrig riktigt finna sig i vännens beslut att avsluta de antikvariska resorna. Fram till sin död 1844 återkommer han gång på gång i breven till Wallman till att denne borde återuppta sina resor. Adlerbeth erbjuder sig att bekosta allting bara Wallman ger sig ut på vägarna igen. Wallman hade dock satt ner foten och efter 1835 var det slut med det antikvariska resandet.

Tiden för forskning blev med åren alltmera knapp. 1829 blev Wallman lektor i historia vid gymnasiet i Linköping. Han blev 1836 prästvigd och blev kyrkoherde i Slaka utanför Linköping. 1844 blev han riksdagsman. 1851 erhöll som tack för sina insatser Nordstjerneorden. 1853 avled han efter en längre tids sjukdom.

Johan Haquin Wallman är idag i det närmaste helt bortglömd. Han sågs av sin samtid som en stor auktoritet inom fornforskningen. Hans efterlämnade papper innehåller mängder av antikvariska upplysningar. Inte allt är dubletter utan det finns även guldkorn bland dem.

Referenser

Otryckta handlingar

Stiftsbiblioteket i Linköping: brev från Johan Haquin Wallman till Jacob Adlerbeth (Br 5a)

ATA: Sm, Misterhults socken

ATA: KVHAA protokoll 1825

ATA, Götska förbundets och Jacob Adlerbeths Arkiv GFOJAA: Protokoll; Wallman, J. H. 1823. *Anteckningar öfver Gamla Fylkeslandet Verends Historia och Fornlemningar, samlade under Resor igenom Provinser, åren 1819, 1822. 1sta Häftet, Landets Historia och Hedniska Fornlemningar. Concept - Utkast.*

Tryckta arbeten

Andersson, K., 1993. *Romartida guldsmede i Norden I. Katalog.* Aun 17. Uppsala.

- 1995. *Romartida guldsmede i Norden III övriga smycken, teknisk analys och verkstadgrupper.* AUN 21. Uppsala.
- Carnap-Bornheim, C. v. & Ilkjær, J., 1996. *Illerup Ådal 5. Die Prachtausrüstungen. Textband.* Jutland Archaeological Society Publications XXV:5. Århus.
- Hildebrand, B., 1937. C.J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816–1837. Bidrag till den nordiska forn- och hävdaforskningens historia. II, Tiden 1826–1837. KVHAA:s Handlingar 44:2. Uppsala.
- Jonsson, I., 2003. *Vitterhetsakademien 1753–2003.* KVHAA. Stockholm.
- Liljegren, J.G., 1830. Strödda anteckningar om Fynd i Svensk Jord med en dertill hörande Förteckning. KVHAA:s Handlingar 13. Stockholm.
- Nicklasson, P., 2008. Johan Haquin Wallman, Sven Nilsson och den moderna arkeologins genombrott. *Fornvännen* 103.
- Schück, H., 1943. *Kgl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Dess förhistoria och historia. VII, Akademien 1794–1826.* KVHAA. Stockholm.
- 1944. *Kgl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien dess förhistoria och historia. VIII Akademien 1826–1837.* Stockholm. KVHAA.
- Wallman, J.H., 1824a. Anmärkningar öfver Skandinavians fordna handelsförbindelser med Orienten; i anledning af ett i en ättehöög funnet Kufiskt mynt från Persien. *Iduna* 10. Stockholm.
- 1824b. Beskrifning öfver en Wikinga-Wård på Öland. *Iduna* 10. Stockholm.
- 1824c. Lemningar efter gamla boningar ifrån hednatiden på Öland. *Iduna* 10. Stockholm.

Summary

Archeologists sometimes make bad jokes about the second find of a certain artefact type at an excavation. They may say that the second brooch, the second gold find or pendant is just a duplicate and therefore not worth keeping. In the early 19th century this was not just a bad joke. The heritage authorities of the time often lacked funds to obtain objects found by farmers and others.

In May 1825 fishermen found a golden object in the sea off Kråkelund in Misterhult parish, Småland. The find was documented by one of the leading antiquarians of the time, Johan Haquin Wallman. He made a drawing of

the artefact and documented the site very accurately. Thus it is possible to identify the object as a neck-ring with snake-head terminals from the Late Roman Iron Age and to discuss the unusual place where it was found.

J.H. Wallman is an intriguing figure in the history of archaeology. For more than 15 years he traveled across southern Sweden to document ancient monuments. He suffered from poor health, probably tuberculosis, and later also malaria. His finances were ruined when he took on his deceased father's debts. Despite these and other misfortunes, he spent several months every year on the roads searching for ancient monu-

ments. In this he was sponsored by Baron Jacob Adlerbeth, the leading man in Götiska förbundet, a patriotic-romantic organization dedicated to antiquarian studies. Over six hundred letters between the two men survive. The letters are important sources for the history of archaeology and Wallman's extensive research. The man and his work are nowadays virtually forgotten.

Rings similar to the one from Kråkelund had been found in Uppland and Öland. The Royal Academy of Letters, which managed matters concerning ancient monuments and artifacts at the time, ruled it to be a duplicate and not worth buying. The modern bad joke was a reality in the 19th century. The Academy had no budget, instead having to ask the Royal Majesty for money for each transaction. The ring was sent back to the fishermen, sold to goldsmiths and melted down. The artefact is irretrievably lost.

This kind of neck-ring has been found all over southern Scandinavia in graves and also in

votive deposits, for example the war booty sacrifices at Skedemosse and Thorsbjerg. Several rings have also been collected as stray finds. Kent Andersson discusses the possibility that the rings were part of a metal-based economy on the islands of Öland and Gotland. When the rings were transferred to other parts of Scandinavia, they instead became prestigious grave goods. Jørgen Ilkjær and Claus von Carnap-Bornheim argue that neck-rings in war booty sacrifices are signs of military rank. Thanks to Wallman's documentation from Kråkelund, it is possible to argue that this neck-ring may have been part of an offering or ritual deposit, not in a bog, but in the open sea just off the coast. Sometimes archives contain small nuggets of information, not only for the history of archaeology, but archaeological information that makes it possible to widen our perspective and ask new questions in current research.